

Forts.från föregående nr:

FJÄRILAR I LÖVSKOGAR OCH HAGMARKER I SÖDERMANLANDS LÄN

Område 10: Bergshammar i Fogdö socken

Ett stort ädellövskogsområde där huvuddelen var fårbetesmark med stora lövträd. I sydöstra delen var lövskogen intakt utan betespåverkan och istället helt igenväxt utom på små insprängda bergspartier av torrängskaraktär. Vid inventeringstillfällena koncentrerade vi oss på detta område.

Fjärilsfaunan

Två mycket överraskande arter togs. Den rödlistade Vasspetsade sikelvingen, tidigare i Södermanland endast känd från Ekholmen i Sundbyholmsarkipelagen, och Skäckmätare med tanke på lokalen.

Vasspetsad sikelvinge *Sabra harpagula*

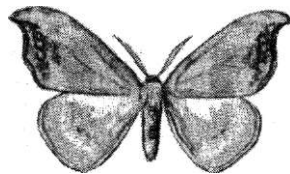
Beskrivning: Vingbredd ca 40 mm. Vingarna gulbruna med lite mörkare fläckar.

Fram vingarna mycket kraftigt utsvängda.

Utbredning: Mycket lokala förekomster i de sydligaste landskapen samt i Mälardalen på Tidö, Ridö (upptäckt i år) och Ekholmen.

Ekologi: Fjärilen flyger på natten främst i juni. Larven lever lind.

Övrigt: Rödlistad under sårbar (NT).

Sabra harpagula
Figur ut Gullander
Nordens svärmare och spinnare

Lindmalmätare *Eupithecia egenaria*

Beskrivning: Vingbredd ca 20 mm. Vingarna ljusgrå med mörkare teckning. Arten kräver specialistkunskap för att kunna särskiljas från många andra malmätare.

Utbredning: Utbredd i Syd- och Mellansverige. Lokalt förekommande i lindsskogar. Arten räknades förr som en raritet. Antingen har den expanderat eller tidigare varit förbisedd.

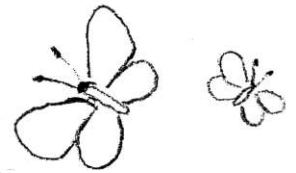
Ekologi: Fjärilen flyger på natten i lövskog med lind under juni. Larven lever på lind.

Skäckmätare *Cepphis advenaria*

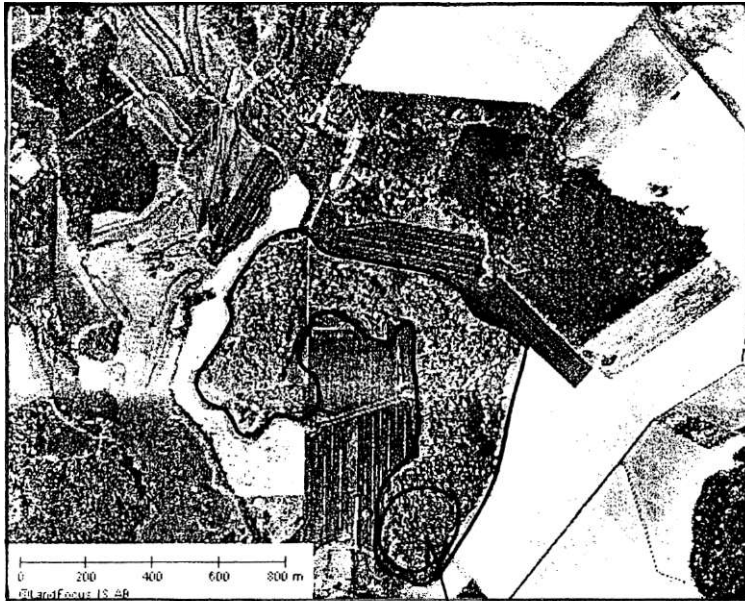
Beskrivning: Vingbredd ca 25 mm. Vingarna ljust brungula med lite mörkare teckning.

Utbredning: Utbredd i Syd- och Mellansverige. Mycket lokalt förekommande i marker med blåbär.

Ekologi: Fjärilen flyger både på dagen och på natten i maj-juni. Larven lever på blåbär.

Den obetade delen där inventeringen utfördes såg synnerligen intressant ut och påminde mycket om de tätare öländska lövskogarna. Om inte övriga delen av hela området blev så hårt förbetat skulle det kunna uppstå mycket intressant mark.

Inventeringen utförd här.

OMRÅDE 10:

Bergshammar i Fogdö Socken

Område 10: Strängnäs kommun. Fogdö. Berashammar

- 020605: Inventeringen utförd från skymningen till 02.00.
KI 23.00 klart, vindstill och 17 grader. 2 Hg lampor.
- 020806: Inventeringen utförd från skymningen till ca 02.00.
KI 23.00 klart, vindstill och 18 grader. 3 Hg lampor, 1 lockbetesfälla, lockbetesfällor.

Bergshammar
020605

Bergshammar
020806

HEPIALIDAE		Rotfjärilar	
<i>Hepialus lupulina</i>	<i>Lerfärgad rotfjäril</i>	<input type="text" value="allmän"/>	<input type="text"/>
PYRALIDAE		Mott	
<i>Hypsopygia costalis</i>	<i>Högstjärtmott</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
<i>Catoptria falsella</i>	<i>Oåkta gräsmott</i>	<input type="text"/>	<input type="text" value="enstaka ex"/>
<i>Eurrhpara hortulata</i>	<i>Vitt nässel mott</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
DREPANIDAE		Sikelvingar	
<i>Drepana falcataria</i>	<i>Ockragul sikelvinge</i>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1 ex."/>
<i>Sabra harpagula</i>	<i>Vasspetsad sikelvinge</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
GEOMETRIDAE		Mätare	
<i>Jodis putata</i>	<i>Blåbärslundmätare</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
<i>Cyclophora punctaria</i>	<i>Ekgördelmätare</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
<i>Timandra comai</i>	<i>Syremätare</i>	<input type="text" value="enstaka ex."/>	<input type="text" value="enstaka ex"/>
<i>Scopula immorata</i>	<i>Gråbandad lövmätare</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
<i>Scopula floslactata</i>	<i>Blekgul lövmätare</i>	<input type="text" value="enstaka ex."/>	<input type="text"/>
<i>Scopula immutata</i>	<i>Ängslövmätare</i>	<input type="text" value="1 ex."/>	<input type="text"/>
<i>Scotapteryx chenopodiata</i>	<i>Allmän backmätare</i>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1 ex."/>

Område 10

Bergshammar
020605

Bergshammar
020806

Larentia clavaria	Kattostmätare		1 ex.
Xanthorhoe spadicearia	Brunröd fåltmätare	1 ex.	
Xanthorhoe ferrugata	Roströd fåltmätare		1 ex.
Xanthorhoe montanata	Backfåltmätare	flera ex.	
Epirrhoe alternata	Förväxlad fåltmätare	enstaka ex.	1 ex.
Cosmorhoe ocellata	Ögonfläckad fåltmätare	1 ex.	1 ex.
Eulithis prunata	Vitbrokig parkmätare		1 ex.
Chloroclysta siterata	Brungrön fåltmätare		1 ex.
Chloroclysta citrata	Vitfläckad fåltmätare		1 ex.
Horisme tersata	Svartördlad strimmätare	enstaka ex.	
Rheumaptera hastata	Vitbandad björkfåltmätare	enstaka ex.	
Eupithecia egenaria	Lindmalmätare	flera ex.	
Eupithecia vulgata	Allmän malmätare	1 ex.	
Eupithecia icterata	Röllekemalmätare		1 ex.
Eupithecia indigata	Tallmalmätare	1 ex.	
Eupithecia pusillata	Enmalmätare		allmän
Eupithecia tantillaria	Granmalmätare	1 ex.	
Cepphis advenaria	Skäckmätare	1 ex.	
Petrophora chlorosata	Ombunksmätare	1 ex.	
Plagodis pulveraria	Violettpudrad skymningsmätare	1 ex.	
Plagodis dolabraria	Tvårstrimmig smalvingemätare	allmän	
Opisthograptis luteolata	Citronmätare	1 ex.	
Ennomos erosaria	Eklilkmätare		flera ex.
Selenia lunularia	Urringad månätare	1 ex.	
Odontopera bidentata	Tandmätare	enstaka ex.	
Cleorodes lichenaria	Grönaktig lavmätare	enstaka ex.	
Lomographa bimaculata	Tvåfärgad atlas mätare	flera ex.	
Lomographa temerata	Tvåbandad atlas mätare	1 ex.	
Siona lineata	Svartribbad vitvingemätare	1 ex.	

LASIOCAMPIDAE

Macrothylacia rubi

Egentliga spinnare

Gråsulv

enstaka ex.

SPHINGIDAE

Deilephila porcellus

Svärmare

Liten snabelsvärmare

1 ex.

Deilephila porcellus

Figur ut Gullander :

Nordens svärmare och spinnare

NOTODONTIDAE

Phalera bucephala
Notodonta dromedarius
Notodonta ziczac
Ptilodon capucina
Leucodonta bicoloria
Clostera pigra

Tandspinnare

Oxhuvudspinnare
Björktandvinge
Piltandvinge
Eklilkinge
Vit hakvinge
Pårlgrå högstjært

enstaka ex.
1 ex.
1 ex.
1 ex.
1 ex.
1 ex.

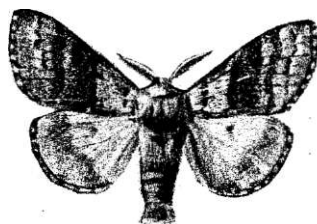
LYMANTRIIDAE

Calliteara pudibunda

Tofsspinnare

Bokspinnare

enstaka ex.

Calliteara pudibunda
Figur ut Gullander:
Nordens svärmare och spinnare

ARCTIIDAE

Eilema complana
Diacrisia sannio
Spilosoma lubricipeda
Spilosoma lutea

Oäkta spinnare

Mörkgrå lavspinnare
Rödfransad björmspinnare
Allmän tigerspinnare
Gul tigerspinnare

	1 ex.
1 ex.	
flera ex.	
enstaka ex.	

HERMINIIDAE

Pechipogo strigilata
Herminia grisealis

Sprötflyn

Vitkantat sprötfly
Spetsstreckat totsfly

allmän	
1 ex.	

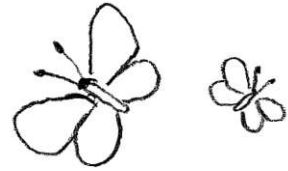
NOCTUIDAE

Hypena proboscidalis
Catocala fraxini
Meganola strigula
Plusia festucae
Abrostola tripartita
Colocasia coryli
Acronicta rumicis
Amphipyra pyramidea
Amphipyra tragopoginis
Rusina ferruginea
Euplexia lucipara
Enargia paleacea
Cosmia trapezina
Cosmia pyralina
Apamea crenata
Apamea illyria
Apamea sordens
Oligia strigilis
Mesapamea secalis
Amphipoea fucosa
Hydraecia micacea
Caradrina morpheus
Caradrina selini
Hada nana
Lacanobia suasa
Cerapteryx graminis
Ochropleura plecta
Eugnorisma depuncta
Noctua pronuba
Xestia triangulum
Xestia baja
Xestia sexstrigata
Xestia xanthographa

Nattflyn

Brunstreckat näbbfly
Blåbandat ordensfly
Gulpucklig trågspinnarfly
Gulbrunt metallfly
Grönvitt nässel fly
Hassel fly
Syreaftonfly
Stort buskfly
Treprickigt buskfly
Mörkbrunt skuggfly
Lyktbärare
Vinkelfly
Ockragult rovfly
Brunrött rovfly
Allmänt ängsfly
Illyriskt ängsfly
Sådesängsfly
Hundäxingsängsfly
Vitaxfly
Allmänt stamfly
Potatisstamfly
Brungrönt lövfly
Grått lövfly
Tandfläckat lundfly
Föränderligt lundfly
Allmänt gräsfly
Litet jordfly
Punkterat jordfly
Allmänt bandfly
Gråhalsat jordfly
Svartpunkterat jordfly
Tvärlinjerat jordfly
Gullfläckigt jordfly

	1 ex.
	1 ex.
flera ex.	
1 ex.	1 ex.
flera ex.	
1 ex.	
enstaka ex.	
	enstaka ex
	1 ex.
1 ex.	
1 ex.	
	enstaka ex
	enstaka ex
	1 ex.
1 ex.	
1 ex.	
1 ex.	
1 ex.	
	1 ex.
	enstaka ex
	1 ex.
1 ex.	
1 ex.	
1 ex.	
1 ex.	
	1 ex.
	flera ex.
	flera ex.
1 ex.	
	enstaka ex
	enstaka ex
	enstaka ex

SÖRMLÄNDSKA LÖVSKOGAR OCH HAGMARKER UR LEPIDOPTEROLOGISK SYNVIKEL

Södermanland har ett mycket intressant läge som kustlandskap mellan Götaland och Mälardalen. Söderifrån följer årligen främst längs kusten migrationsvågor av fjärilar och dessa arter utgör m e m potentiella nyetablerare. På senare år har inventeringar i södra delen av Södermanland konstaterat arter som tidigare bara noterats från våra sydligaste landsändar.

Mälardalen är känd för sitt förhållandevis milda klimat med reliktförekomster av sydligare växt- och djurarter.

Södermanland är också sydgräns för åtskilliga norrlandsarter vilket skapar intressanta möten mellan sydlig och nordlig fauna och flora. I detta fall rör det sig dock främst om myr- och barrskogsarter.

Lövkogsarter som expanderar norrut

Blomers mätare *Discoloxia blomeri* har en fläckvis utbredning i landet och kan ha vandrat in i Södermanland från syd likaväl som från väst. Larvens kända värdväxt är alm, men då fjärilen även dykt upp på lokaler utan alm finns rimligen även andra värdväxter.

Almfläckmätare *Calospilos sylvata* är uppgiven från Syd- och Mellansverige men har främst varit känd som en sydlig art med migrationstendenser norrut. Då den numera tas regelbundet i södra Södermanland måste den vara etablerad i landskapet och det stora antalet noterade exemplar vid Linudden visar att den fortsätter sin expansion. Larven lever på alm och en del andra lövträd.

Gulsvansad vinterekspinnare *Drymonia dodonea* har sedan den första gången noterades för Södermanland 1987 visat sig regelbundet om än inte i antal förrän i år då ett 30-tal exemplar noterades vid Kvarsebo.

Trollspinnare *Harpyia milhauseri* noterades första gången i Södermanland 1983 vid Femöre och i år det andra sörmländska exemplaret.

Rosenvinge *Miltochrista miniata* togs för första gången i antal vid Kovik 1999. Tidigare visade sig fjärilen enstaka.

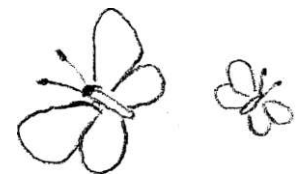
Vågbandat ordensfly *Catocala sponsa* är en starkt fluktuerande art i Södermanland. "Goda" år får den sannolikt "påspädning" söderifrån.

Lövkogsarter med reliktförekomst

Vasspetsad sikelvinge *Sabra harpagula* finns i våra sydligaste landskap samt i Mälardalen. Den är känd från fyra platser: Tidö och Ridön i Västmanland, i Södermanland på Ekholmen samt ett fynd under inventeringen på Fogdö. Fjärilen är nattaktiv i skogsmarker med lind som är larvens värdväxt.

Lövkogsarter som expanderar norrifrån

Vitbandad björkfältsmätare *Rheumaptera hastata* är en allmän mätare i björkskog i Norrland. Med ca 10 års intervall sker en kraftig expansion, inte olik ett lämmelår, och fjärilar kan hittas långt söderut i vårt land. I fjol skedde en synnerligen kraftig expansion då arten uppträdde mycket allmänt i hela landet under juni. I år har vi noterat enstaka exemplar vid inventeringen, uppenbarligen avkomma från förra årets migration. Det går därför inte att i nuläget avgöra om arten vunnit fast fotfäste i södra Sverige.

Övriga lövskogsarter av speciellt intresse i Södermanland

Mindre träfjäril *Lamellocossus terebra* (NT) är fläckvist utbredd i huvudsakligen Mellansverige. Den är knuten till asp, gärna äldre bestånd. Larven lever i veden.

Springkornfältmätare *Xanthorhoe biriviata* (NT), Gulryggig fältmätare *Ecliptopera capitata* (NT) och Nätådrig parkmätare *Eustroma reticulata* (NT) är tre rödlistade mätare som är knutna till larvens värdväxt springkorn. Lokaler är ofta fuktiga lövskogar, särskilt alkärr.

Vattrad malmätare *Eupithecia irriguata* är en sydlig ekskogsart som är mycket lokal i Södermanland. Någon tendens till vare sig expansion eller regression har inte konstaterats.

Oren malmätare *Eupithecia immundata* (NT) och Paddbärsmalmätare *Eupithecia actaeata* är bägge knutna till förekomster av larvens värdväxt trolldruva.

Nagelspinnare *Gnathocentrus tau* är en stor, dagflygande fjäril tillhörande familjen påfågelspinnare. Den är lokalt allmän i Sydsverige men finns mycket lokal och oftast fåtalig i sörländska skogar. Den är den känd från trakten kring Katrineholm.

Svartfläckig högstjärt *Clostera anachoreta* (NT) har sin främsta utbredning i Mellansverige i landet. Den är knuten till ordentliga aspbestånd vilket är larvens värdväxt.

Ekorrspinnare *Stauropus fagi* och **Bokspinnare** *Calliteara pudibunda* är två sydliga arter som är bofasta i Södermanland om än med mycket enstaka uppträdande i normala fall. Vissa år kan de uppträda i antal och är möjligen att jämföra med Vågbandat ordensfly, se ovan.

Spjutaftonfly *Acrionicta alni* (NT) är utbredd i Syd- och Mellansverige och är knuten till al som är larvens värdväxt. Den uppträder oftast enstaka men i kustnära alskogar i Södermanland samt i skärgården kan den uppträda i antal.

Vitgrått träfly *Lithophane ornitopus* (NT) är utbredd i lövskogar i Syd- och Mellansverige. Den har ett fåtaligt uppträdande men har ett starkt fäste i mälardalslandskapen.

Kretsfly *Dicycla oo* (NT) är uppgiven från de sydligaste landskapen och längs ostkusten upp till Uppland. Den tycks ha försvunnit från norra delen av sitt utbredningsområde och i Södermanland är dess status okänd. Fjärilen flyger i ekskog och larven lever på ek.

Hagmarksarter som minskat i Södermanland

En familj som generellt gått tillbaka är **bastardsvärmarna**. De är knutna till olika typer av blomrik ängsmark med olika ärtväxter som värdväxter för larverna utom för metallvingesvärmaren. Orsaken till bastardsvärmarnas regression är inte klarlagd men ändrade jordbruksförhållanden anges som en viktig orsak.

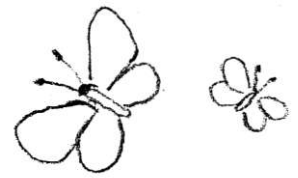
Allmän metallvingesvärmare *Adscita statices* (NT) är namnet till trots inte att räkna som någon allmän art. Fjärilen, liksom övriga bastardsvärmare, är dagaktiv och flyger dels på torr, öppen mark, dels på frodigare blomsterängar. Larven lever på *Rumex*. Arten är i Södermanland den känd från några få kustnära lokaler.

Smalsprötad bastardsvärmare *Zygaena osterodensis* (VU) är den ovanligaste av våra bastardsvärmare. Fjärilen flyger på lite torrare ängsmark och utnyttjar kraftledningsgator och hyggeskanter på vissa platser. Dess status i Södermanland är inte känd. Troligen är arten utdöd i Södermanland.

Liten bastardsvärmare *Zygaena viciae* (NT) har minskat kraftigt under den senaste tioårsperioden. Från att ha varit allmän och utbredd förekommer den betydligt mer lokalt numera.

Bredbrämad bastardsvärmare *Zygaena lonicerae* (NT) tillhör den grupp arter som minskat kraftigt under de senaste 50 åren. Numera är den ytterst lokal och tycks föredra mark med kalk i bergrunden.

Allmän ängssmygare *Hesperia comma* (NT) se föregående art.

Allmän slättergräsfjäril *Maniola jurtina* är ytterligare en art vars svenska namn antyder att den var betydligt vanligare förr. Dess historia överensstämmer med föregående två arter. Under inventeringarna i skärgården (Lind & Sjöstedt 1995) konstaterades att olika brukningssätt av ängsmarkerna påverkade artens förekomst. På marker med äldre brukningssätt var slättergräsfjärilen fortfarande vanlig. En viss ökning av arten har glädjande nog konstaterats på en del platser och detta kan man tacka de ideella krafter som värnar om ängsbruk 'som man gjorde förr'.

Veronikanätfjäril *Mellicta britomartis* (CR) har gjort en katastrofalt kraftig tillbakagång under de senaste 10 åren. Den upptäcktes t ex på Utö skjutfält 1965 och har haft en stabil förekomst där fram till förra året då inga larvkolonier kunde hittas. Arten är rimligen inte utdöd från Södermanland, men dess status är minst sagt oklar f n. Fjärilen flyger på ängsmark och larven lever på *Plantago*.

Gulliviefjäril *Hamearis lueina* (VU) är angiven från Syd- och Mellansverige men idag har arten sina starkaste fästen blott i östra Småland och på Öland samt möjligen fortfarande i Mälardalen. Den har kraftigt gått tillbaka inom hela sitt utbredningsområde och det finns klara belägg för att ändrade brukningsförhållande ligger bakom detta (Kruys 1998 och Elmquist 2001). Larven lever av gullviva och kräver skyddade, solexponerade lägen för att trivas.

Violettkantad guldinge *Lycaena hippothoe* är utbredd i hela landet men har visat tendenser till regression på många håll. I Södermanland är den idag mycket lokalt förekommande. Arten trivs på fuktig, blomrik ängsmark och larven lever på *Rumex*.

Svartfläckig blåvinge *Maculinea arion* (VU, fridlyst) är uppgiven från Syd- och Mellansverige men är idag endast allmän på Öland och Gotland. I Södermanland är en lokal känd på Sofiebergsåsen i Kjula. Fjärilen har ett komplicerat förhållande till vissa ettermyror (i Sverige är *Myrmica sabuleti* den myrart man förknippar med blåvingen) och i England har ändrat bruk av betesmarker m m missgynnat aktuell myrart så att den svartfläckiga blåvingen dog ut i England 1978. Fjärilen flyger på torr ängsmark eller hedar med *Thymus*.

Övriga hagmarksarter av speciellt intresse i Södermanland

Kattunvisslare *Pyrgus alveus* (NT) är utbredd i Syd- och Mellansverige men oftast mycket sporadisk i sitt uppträdande. På Gotland är dock arten lokalt allmän. Statusen i Södermanland är okänd. Fjärilen flyger på torrängar och larven lever på *Helianthemum* och *Potentilla*.

Liten blåvinge *Cupido minimus* är utbredd i större delen av landet, men ofta mycket lokalt förekommande. Fjärilen är knuten till torrängar och i Södermanland har den utnyttjat vägrenar på flera ställen. Larven lever på *Anthyllis*.

Klöverblåvinge *Glaucopsyche alexis* (NT) har en likartad utbredning och förekomst som föregående. Habitatet är något frodigare ängsmark i solexponerat läge, gärna slänter och vägkanter. Larven lever på olika ärtväxter.

Sorgklädd fältsmätare *Epirrhoe hastulata* är fläckvist utbredd i större delen av landet. Den är mycket lokal i sitt uppträdande och flyger på dagen i buskrika marker. Larven lever på *Galium*.

Thunbergs fältsmätare *Epirrhoe pupillata* (NT) har sitt utbredningsområde i Mellansverige. Den flyger främst under dagen på gräsrik ängsmark och larven lever på *Galium*.

Glimfältsmätare *Perizoma hydrata* (NT) är utbredd i Syd- och Mellansverige med mycket lokalt uppträdande. Fjärilen är knuten till torrängar och betesmarker med tjärblomster som är larvens värdväxt.

Hagtornsmalmätare *Eupithecia insigniata* (NT) är ytterst lokalt förekommande i Sydsverige samt i kustnära områden i Södermanland. Fjärilen flyger nattetid i solexponerad hagmark med hagtorn men även i fruktträdgårdar. Larven lever på hagtorn och fruktträd och är beroende av lavbevaxning på värdväxten för sin förpuppning och övervintring.

forts."Fjärilar i lövskogar och hagmarker Södermanlands län"

Mjölkörtspinnare *Lemonia dumi* (NT) har en östlig utbredning upp till Uppland i Sverige. Fjärilen flyger huvudsakligen dagtid på gräsmarker med lagom bete. Larven lever på solexponerade fibblor och arten försvinner om gräsvegetationen blir heltäckande. Militära övningsfält har många gånger varit bra refugier för arten.

Tjockhornsfly *Eriopygodes imbecilla* (NT) har sin huvudsakliga utbredning i Mellansverige. Artens status i Södermanland är oklar men ett exemplar infångades under inventering vid Sofiebergsåsen i Kjula (Väyrynen m fl 1995). Fjärilen flyger på frodig ängsmark med *Galium* som är larvens främsta värdväxt.

SKYDDSBEHOV

Vid skydd av arter är det självklart nödvändigt att arternas habitatkrav tillgodoses. Ju fler arter det handlar om desto större mosaik av olika habitat måste man sträva efter att kunna erbjuda. I många fall utgör arternas habitatkrav olika successionsstadier av skilda naturtyper. Detta är ett stort problem beträffande arter som är bundna till t ex skog, hagmark eller ängar. I dessa fall måste människans olika aktiviteter anpassas så att man uppnår olika successionsstadier och på så sätt kan garantera de aktuella arternas fortlevnad.

Det är också viktigt att populationer inte blir isolerade utan att det finns möjlighet till spridning mellan de olika områdena. Detta är nödvändigt av genetiska skäl men också för återkolonisering om arten blivit utslagen på en plats eller koloniserar ett helt nytt område. För öppenmarksarter är igenväxning ett hot likaväl som överbetning eller för tidig slåtter.

Går man igenom ovanstående listor art för art, speciellt de över ängs- och hagmarksarter, finner man att de olika arterna har olika nyansskillnader i sina habitatkrav. Det är därför omöjligt att tillgodose alla arternas överlevnadskrav med generella insatser. Av den anledningen är det viktigt att man dels vet vad man ska skydda i varje enskilt fall och dels att man skapar en mosaik av habitat i landskapet så att så många arter som möjligt kan få sina krav tillgodosedda.